

eigendom" en hoofdstuk 1 van het tweede deel over "den grondslag, waarop de eigendom in den Pentateuch voor Israël geregeld was". Wie nu nagaat, wat dr van Es daar geschreven heeft, kan tot geen andere conclusie komen, dan dat deze schrijvers der brochure op zijn best een halve waarheid hebben doorgegeven, welke in haar effect erger kan zijn dan een heele leugen, toen zij schreven: "Dr van Es stelt in zijn proefschrift, 'De eigendom in den Pentateuch', dat de produceerende arbeid de grond is van menscheleke eigendom" (brochure, blz. 16) (spatiëring van ons, G.). Weliswaar staat er een zin in dit werk op blz. 108, die hij niet al te nauwkeurige lezing, en dan buiten het verband, waarin hij gebedigd werd, dien indruk zou kunnen wekken: "Welnu, de Pentateuch neemt ook dezen produceerenden arbeid van den mensch tot den grond van zijn eigendom". Zoolks evenwel uit het woordje „ook" reeds blijkt, ging daaraan iets vooraf. Reeds in de tweede alinea van dit hoofdstuk 9 van deel 1 had dr van Es t.a.v. de ideële, theoretische basis, waarop volgens den Pentateuch de eigendom van den mensch zou berusten, opgemerkt: „TWEË grondslagen komen hierbij in den Pentateuch in aanmerking" (blz. 106). Uitgaande van de stelling, die wij nu overigens onbesproken laten, dat de grond van den goddelijken eigendom in voortbrenging ligt, komt dr van Es, al wijst hij af iedere gedachte als zou de mensch ooit „iets voortbrengen in een volstrekten zin" (blz. 107), waarom hij ook verwijst naar Mozes' waarschuwing aan het volk Israël, dat het niet zou zeggen: „Mijn kracht en de sterkte mijner hand heeft mij dit vermogen verkregen" (Deut. 8:17), zoodat de mensch in alles van Gods medewerking afhankelijk is, toch tot deze gedachte, dat wat „als vrucht van dezen arbeid (des menschen) ontstaat, in betrekkelijken zin door den mensch geacht kan worden te zijn voortgebracht" (blz. 108). En dat wel, omdat er, naar dr van Es opmerkt, bij het aan zich dienstbaar maken door den mensch van hetgeen God geschapen heeft toch een zeker krachtsbetoon plaats heeft. Zeer voorzichtig zegt dr van Es evenwel, dat dit geldt „in betrekkelijken zin". Dit krijgt nog meer relief, wanneer wij vervolgens even verder lezen bij hem: „T o c h kan deze produceerende arbeid van den mensch nog niet als een toereikenden grond voor zijn eigendom worden beschouwd" (proefschrift, blz. 109). Prompt daarop schrijft hij: „De Pentateuch doet ons dan ook naast den produceerenden arbeid nog een anderen grond van des menschen eigendom kennen". Dezen tweeden grond wijst hij vervolgens aldus aan: „In deze beschikking Gods ligt dan de tweede theoretische grond voor den menscheleken eigendom. Voor zoover zijn goed vrucht is van zijn arbeid, berust de eigendom des menschen op den arbeid, aan de productie dezer goederen ten koste gelegd. Voorzoover de mensch zijn goed uit de natuur in bezit neemt (occupeert), in de beschikking Gods, waardoor God de aarde en haar schepselen aan den mensch in gebruik overgaf. Feitelijk is er dan ook geen eigendom, waarvoor niet beide gronden zich samenvoegen, aangezien de mensch nooit in een volstrekten zin scheppen kan en daarom voor alle productie grondstoffen noodig heeft, en aan de andere zijde, ook de occupatie arbeid vereischt (jacht, visscherij), of het geoccupeerde eerst door menscheleken arbeid tot gebruik moet worden ingericht (woning), of toch met het oog op een volgende bearbeiding wordt in bezit genomen (bodem)" (proefschrift, blz. 110). Deze laatste opmerking wordt door dr van Es gemaakt, om aan te geven, dat een bloote inbezitting van land zonder gebruik niet met de goddelijke beschikking van Gen. 1:28, waaruit de menscheleke eigendom voortvloeit, kan worden gedekt. Die tweërlei grond: de menscheleke arbeid en de Goddelijke beschikking, gevolgd door des menschen occupatie, kunnen nu voorts wel zóó naar voren komen, dat dan eens de nadruk valt op het ééne, dan weer op het andere. Dr van Es betoogt, dat in de Schrift bij vee, veldvruchten en andere producten van den menscheleken arbeid gaarne die woorden worden gebruikt, waarin het verband tusschen eigendom en productie uitkomt, terwijl voor den bodem, die zoo goed als geheel onafhankelijk van den arbeid des menschen bestaat, in den Pentateuch volgens hem „alleen zulke woorden voorkomen, die den eigendom als vrucht van occupatie doen kennen" (blz. 110).

Wij willen nu niet in den breede ingaan op de vraag of wij onzerzijds alles, hetgeen door dezen schrijver werd opgemerkt, precies zóó zouden hebben gezegd, en of wij bij de behandeling der stof dezelfde volgorde zouden hebben gekozen, dit staat toch wel vast, dat wanneer dr van Es spreekt over den arbeid als grondslag van den arbeid hij dien arbeid niet als de grondslag van den menscheleken eigendom aanwijst, doch in dat verband zelfs spreekt van een grondslag „in betrekkelijken zin" en een „niet toereikenden grond" met daarnaast als grondslag, als absoluten grondslag, zonder beperkingen, de beschikking Gods. Door ons wordt dat den eenigen, echten grondslag van den eigendom genoemd, omdat zoowel de menscheleke occupatie als des menschen productie in alles van God afhankelijk is en rechtstreeks volgt uit het ééne bevel van Gen. 1:28: „Vervult de aarde en onderwerpt haar".

Wanneer dan ook gesproken wordt in verband met den eigendom over het verband van arbeid en occupatie, en over de beschikking Gods t.a.v. die beiden,

dan gaat het wat den factor arbeid betreft over den arbeid van den bezitter-producent, den rentmeester over den eigendom Gods. En de arbeider in loondienst dan, zal men vragen, wordt die door U geacht geheel te staan buiten die scheppingsopdracht van Gen. 1 vs 28? Neen, evenmin als eenig mensch zonder eigendom bestaan kan, evenmin staat eenig mensch buiten die opdracht van Gen. 1:28 of kan er zich aan onttrokken achten. Ook de arbeider in loondienst, evenals de kunstenaar en de geleerde, de predikant en de onderwijzer, hebben deel aan die scheppingsopdracht. Zij allen hebben recht op het loon voor hun arbeid. Christus richt het bekende woord „de arbeider is zijn loon waardig" tot de zeventigen, als arbeiders in den oogst des Heeren uitgezonden. Zoo veelvuldig ook in de Schrift op dat loon van den arbeider, als iets wat hem van den Heere toekomt, en hem dan ook niet onthouden mag worden, gewezen wordt, nergens zegt deze zelfde Schrift: de arbeider wordt door zijn arbeid eigenaar of mede-eigenaar van wat hij produceert, gelijk deze brochure-schrijvers en hoofdbestuurders concludeerend ons willen wijs maken.

Dat ook dr van Es zulks niet deed, behoeft ons niet te verwonderen, die hem een wettelijk of contractueel geregeld medezeggenschapsrecht voor den arbeider in loondienst, bij de bespreking van het gezag en de eigendomsverhoudingen, zoolks deze in verband met de medezeggenschap voorkomen, hoorden afwijzen als socialisme en klassenstrijd. Dr van Es bleef daarin ook in 1929 in de lijn van zijn proefschrift van 1909, waarom hij ook in de in de reeks Christendom en Maatschappij in 1910 verschenen brochure „De grondslagen van den eigendom bij het licht van de eerste vijf boeken der Heilige Schrift" er reeds op kon wijzen, dat de theorie dat de arbeid de grond vormt van den eigendom, de theorie, welke de brochure-schrijvers dr van Es thans in de schoenen willen schuiven, de theorie is, welke het moderne socialisme diende als uitgangspunt voor de leer van de meerwaarde (brochure Dr v. Es, blz. 13). Tegen deze theorie, dat de arbeid de grondslag zou zijn van den arbeid keerde zich ook prof. Fabius in zijn Prae Advies voor het Sociaal Congres in 1891: „Doch het beginsel zelf is onjuist, dat een product zou toekomen aan eenig persoon of wel aan de menscheid of aan een en ander naar evenredigheid — omdat het alleen door de kracht, door de daad en medewerking van menschen bestaat. Het is niet waar, dat het koren ontstaat door hem, die de graankorrel in de voren wierp. Zelfs niet, al rekent men ook met den grond. En arbeider én grond zijn slechts de middelen, waardoor de Heere werkt. Paulus moge planten en Apollos nat maken, het is de Heere die den wasdom geeft, ja, die ook voortdurend de kracht aan den arbeider toevoert".

Het is wel heel erg, dat een christelijke vakorganisatie zóó ver de plank mislaat, dat zij, willende komen tot eenparigheid van gevoelen over de grenzen van den eigendom, met name van de productiemiddelen, den arbeid aanwijst als den grondslag van den eigendom en de beschikkingen van den Heere God als absoluten en eenigen grondslag zoolw van den eigendom als van den arbeid des menschen, waarvan deze beide in ontstaan en voortbestaan in alles afhankelijk zijn, eenvoudig onvermeld laat. Het is juist daartegen, dat immers gaat het dringend vermaan van de Schrift: „Maar gij zult gedenken den HEERE, uwen God, dat Hij het is, die kracht geeft om vermogen te verkrijgen; opdat Hij Zijn verbond bevestigte, dat Hij uwen vaderen gezworen heeft, gelijk het te dezen dage is" (Deut. 8:18).

P. GROEN.

Boekbespreking

Een belangwekkend getuigschrift

(II)

Als dr Berkhof — die nadrukkelijk zegt geen karakteristiek te geven van de eerste twee deelen der „Dogmatische Studien" — toch het een en ander gaat opmerken over den inhoud der deelen, dan zegt hij o.m. dit: „Dit alles is goed gereformeerd en behoort ook wel tot de neo-calvinistische traditie. Maar er is toch iets verschoven. De klanken en accenten zijn anders geworden. We worden hier nauwelijks aan het typisch-Kuyperiaanse herinnerd, maar des te meer aan de Hervormers en aan de belijdenisgeschriften, en ook aan Kohlbrügge en..... Barth. We kunnen dit moeilijk meer in de geijkte zin „neo-Calvinistisch" noemen".

Men zou haast zeggen: er is dus blijkbaar geen gering onderscheid tusschen den Berkhouwer van het „Gereformeerd Weekblad" en die van de „Studien". Het is immers nauwelijks denkbaar, dat de samenwerking van dezen dogmaticus met dr J. Ridderbos in genoemd weekblad nog lang zou voortduren, als de eerste ook daarin niets liet merken van het „typisch-Kuyperiaanse". Anders gezegd: prof. Berkhouwer heeft zeker twee jasjes: één bekend voor „intern" gebruik, en een heel ander voor het contact met de buitenwereld.

Maar dat dr Berkhof openlijk durft neer te schrijven, dat hij bij het lezen van de „Dogmatische Studien" wordt herinnerd aan Barth, is een waardeering die aanmerkelijk verder gaat dan die van prof. Mis-

kotte over een ander geschrift. De laatste constateerde slechts de afwezigheid van critiek, dr Berkhof ziet echter verwantschap.

En nog is het einde niet. Dr Berkhof kan schier geen woorden genoeg vinden om den lof van prof. Berkhouwer te bezingen. „Op elke bladzijde proeft men Berkouwers afkeer van het gesloten stelsel, van het intellectualisme en van de speculatie. Zelfs zijn stijl draagt er het stempel van. Deze voorzichtige, tastende, soms aarzende schrijfrant steekt vreemd af tegen het rechtlijnig, zelfverzekerd redeneren, dat ons in die kringen soms zo hinderen kon. Dit alles met elkaar betekent niet minder dan een bijna onopvallende, maar zeer ingrijpende paleisrevolutie in de neo-calvinistische staat".

Met die slot-conclusie kunnen we instemmen, een dergelijke revolutie kon immers niet uitblijven na revolutionaire handelingen in de kerk.

De rest van dit citaat kan me echter in het geheel niet bekoren. Dr Berkhof zou zich eens kunnen afvragen of houden voor wedergeboren, desnoods weder te baren, een speculatie is of niet. Dr Berkhof laat zich hier ietwat „in de kaart" kijken. Dat verhaal over dien schrijfrant lijkt me één van de pogingen om prof. Berkhouwer toch maar duidelijk te maken hoe wijd de armen geopend zijn om hem aan 't broederhart te kunnen drukken. Als dr Berkhof nog eens wil denken aan den „trant" van Synode-praeses-Berkouwer, dan zal hij zich herinneren, dat dié trant heelmaal niet voorzichtig, tastend en soms aarzeld was. En dr Berkhof is het wellicht ontgaan, dat de zelfverzekerde afwijzing van „Remonstrantisme" alermint aarzeld was, en tot op vandaag zeer „rechtlijnig" gehandhaafd wordt, ook al is die beschuldiging van remonstrantische neigingen uit den treure weergelegd. Als dr Berkhof — schrijver van „Geschiedenis der Kerk" — ons wil gaan voorlichten, mag hij wel wat meer aandacht schenken aan de kerkgeschiedenis van de laatste jaren. Dat voorkomt „verliefde" tirades bij hem en ergernis bij ons.

Men zal zich afvragen: is het oordeel van dr Berkhof wel betrouwbaar? Doet hij — en doen ook de proff. van Niftrik en Miskotte — er niet een beetje bovenop, om toch van hun kant niets onbeproefd te laten wat kan meewerken aan het tot stand komen van die „nieuwe Geestesgemeenschap"?

Ik meen in dit opzicht het oordeel van dr Berkhof wel te kunnen steunen. Het zou mij te ver voeren om, tot staving van deze uitspraak, vele bewijzen aan te voeren. Ik houd ook geen lijstje bij van prof. Berkouwer's uitspraken. Eén m.i. typeerende vond ik in het „Gereformeerd Weekblad" van 26 Aug. j.l. In de beoordeeling van Bavinck's „Geschiedenis der Godsopenbaring", 2e druk, merkte prof. Berkouwer dit op: „Het mooie ligt vooral hierin, dat als iemand zou vragen: is het exemplarisch of heilshistorisch, men zou moeten antwoorden: het is bijbels!" Ik beweer niet, dat de uitdrukking „bijbelsch" persé onjuist is. De term is in barthiaansche kringen ook zeer geliefd, maar beteekent in feite heel iets anders dan men zou verwachten. Gezien de manier, waarop prof. Berkouwer den term gebruikt: noch dit, noch dat, maar „bijbels", geloof ik inderdaad hier een voorbeeld van accent-verschuiving aan te treffen.

Aanvankelijk leek het mij, dat prof. Berkouwer's „Karl Barth en de Kinderdoop" een zeer goede bestrijding vormde van Barth's geschrift „Die kirchliche Lehre von der Taufe". Nu ik zelf die brochure van Barth eenige malen gelezen heb durf ik die meening niet vasthouden, tenminste als het betreft de voorlichting aan het kerklid. De beoordeeling van Barth's schriftuurlijke en dogmatische gronden ter bestrijding van den kinderdoop is bij prof. Berkouwer zoo mild, dat men nauwelijks nog van veroordeeling kan spreken (zie zijn „Karl Barth etc.", pp. 26 en 31). En ook op andere plaatsen in dat werk, pp. 105 en 132 vv., is de critiek op Barth wel aanwezig, maar toch steeds zóó, dat die critiek „spareid" genoemd dient te worden. En ook dat felt mag onze aandacht niet ontsnappen. In een heel anderen strijd, waarbij toch ook de kinderdoop in het geding was, was van die „sparende liefde" niets te merken. Men herinnere zich maar weer het rampjaar-1944!

Men hoede zich voor twee voorbarige conclusies: in de eerste plaats dat het de bedoeling is prof. Berkouwer onvriendelijk te zijn, en in de tweede plaats, dat deze kwestie voor ons, Gereformeerden, toch eigenlijk niet zoo belangrijk is.

Om met het laatste te beginnen: ik meen dat dit „getuigschrift" ons zeer veel te zeggen heeft. Dr Berkhof heeft in zijn artikel nog wat anders op te merken. Na eerst in enkele woorden de theologische werkzaamheid van Kuyper en Bavinck geschilderd te hebben, wijdt dr Berkhof aandacht aan het optreden van prof. Schilder. Ondanks het feit dat hij critiek oefende op bepaalde leeringen van Kuyper „is Schilder juist de man, die het neo-calvinistische systeem als systeem tot zijn uiterste consequentie voert. Vergeleken met hem, is Kuyper nog vol inconsequenties, gevolg van de synthese van allerlei elementen, die hij als denkend Christen tot stand wilde brengen". Even verder zegt dr Berkhof: „Het antithetische, het wet-tische en het systematisch-consequente van het Neo-Calvinisme wordt hier dus nog scherper doorgevoerd. En niet te vergeten: de intellectueelistische benadering der geloofsvragen. Schilder's optreden heeft het Neo-Calvinisme in een heilzame crisis gebracht".

Als men door dr Want, zo werd dult bewegsecte, van Spaansch.

En wan reformeess o.i. e-schrokken gold. He gedaald. wettisch (nog ste complem en in ee beweging een nieu

Dr Be het ook de „sync om b.v. die de b zien als ten-veree Maracail

Gagrn den op een „bri welke „de te le vuldig „briefjes een han loof, da die geel Kindere ten, Bo De prijs

Hang

Wat tjes om het is c weliks nog in regeld werk, 3 en heef ze zoov nen vir slaakt hun be toch ei Maar vreugde hun na eerste schat e moet g hebben graag zich v op de die de er nau gen ga

Ja, z reeds l maal, kinden hebben verlate vleugel beenen Dat kind t zijn gr al zijn „Mij de loe De tekort getrag levens ren he noch vreeze echte spreke

Als men denkt dat prof. Schilder dus geprezen wordt door dr. Berkhof, dan vergist men zich niet weinig. Want, zoo zegt dr. Berkhof: „In zijn denken immers werd duidelijk, in welke richting men bezig was zich te bewegen, de richting van het exclusivisme, van de sekte, van de geheimleer". Daar is geen woord Spaansch bij!

En wat die crisis betreft lezen we dit: „Op de Gereformeerde Kerken (de „synodalen") heeft deze crisis o.l. een gunstige invloed gehad. Men is daar geschrokken van veel wat tot voor kort als normatief gold. Het typisch neo-calvinistische gehalte is sterk gedaald. De sfeer wordt minder intellectueel en wettisch, milder en meer open naar buiten toe. De (nog steeds gehandhaafde) antithese-leer vindt een complement in een aangroeiende evangelische drang, en in een grote belangstelling voor de oecumenische beweging. Er komt langzaam maar zeker ruimte voor een nieuwe ontwikkeling".

Dr. Berkhof constateert dus met zooveel woorden het ook door ons geconstateerde feit, dat het onder de „synodalen" meer en meer gewoonte gaat worden om b.v. de belijdenis te relativiseren, en dus degenen die de belijdenis als BELLIDENIS willen gehanteerd zien als „absolutisten" te kwalificeren, tot in studenten-vereenigingen toe.

Maracaibo (Venezuela).

Drs J. M. ZINKSTOK.

Nieuw Zondagsschoolrooster voor Zondagsscholen op Gereformeerden Grondslag voor het jaar 1950, 12e Jaargang. Uitgeversbureau en Kerkboekhandel Johs Vlaanderen Oldenzeel, 1e Oosterparkstraat 212, Amsterdam-Oost.

Gaarne vestigen we de aandacht van belanghebbenden op bovenstaande uitgave. Voor elken Zondag is een „briefje" samengesteld, waarop staat aangegeven welke „geschiedenis" verteld wordt; daaronder volgt de te leeren paa; terwijl bovendien nog een zorgvuldig gekozen tekst werd afgedrukt. Men kan de „briefjes" voor het gehele jaar op losse vellen of in een handig boekje samengebonden, verkrijgen. 'k Ge loof, dat deze boekjes ook goed bruikbaar zijn voor die gezinnen, waar de „huiscatechisatie" in eere is. Kinderen zullen het fijn vinden zoo'n boekje te bezitten. Bovendien zijn ze voor de repetitie zeer nuttig. De prijs per vel of per boekje is 10 cent. C. V.

GEZINSLEVEN

Aangaande mij en mijn huis

„Mijn zoon, hoor, en verlaat niet!"

Wat een vreugd voor vader en moeder hun kindertjes om zich heen te hebben, den heelen dag. Zeker, het is ook wel eens lastig. Want ze laten moeder nauwelijks een oogenblik met rust. Zoolang het kleintje nog in de wieg ligt, gaat het nog. Als die maar geregeld zijn voeding krijgt, geeft het haar niet veel werk. Maar als het begint te loopen, is haar rust over en heeft ze het altijd in de gaten te houden. En zijn ze zoover gevorderd, dat ze den weg naar buiten kunnen vinden — dan is het nog meer oppassen; en ze slaakt een zucht van verlichting, als ze allemaal in hun bedje rustig liggen te slapen: „Hé, nu kan ik toch eindelijk eens rustig gaan zitten!"

Maar toch is het fijn, hun kleintjes met al hun vreugden en vragen, hun liedjes en tranen, steeds in hun nabijheid te weten. Het wordt al minder, als de eerste naar school gaat en de moeder haar kleinen schat elken morgen ziet weggaan, en het in handen moet geven van een vreemde. Ze kan het haast niet hebben, dat haar kind het niet erg vindt, ja, zelfs graag naar school gaat, en de juf zoo lief vindt en zich vele vriendjes maakt, en moeder eigenlijk maar op de tweede plaats komt. En dat ook al de tweede, die de verhalen over school met open mond aanhoort, er naar begint te verlangen met den oudste mee te mogen gaan.

Ja, ze heeft de kinderen nog, maar ze voelt den band reeds losser worden, ze voelt het aankomen, wat eenmaal, veel te gauw, werkelijkheid zal worden, dat de kinderen straks vader en moeder niet meer noodig hebben en in den vollen zin van het woord hen gaan verlaten. Dan gaan ze de wijde wereld in, onder de vleugelen van vader en moeder vandaan, om op eigen beenen te staan en eigen wegen te gaan.

Dat is het oogenblik, waarop vader nog eens zijn kind tot zich roept, al de liefde van zijn hart voor zijn groot geworden kind, zelf haast man geworden, al zijn zorgen en wenschen neerlegt in dat ééne:

„Mijn zoon, hoor de tucht uws vaders en verlaat de leer uwer moeder niet!"

De vader heeft zijn plicht gedaan; zij het met veel tekortkomingen; met veel gebreken. Hij heeft steeds getracht zijn opgroeiend kind de ware wijsheid, de levenswijsheid te leeren, waarvan de vroege des Heeren het beginsel is; en welke dus niet bestaan kan, noch verkregen kan worden, zonder den Heere te vreezen: dat is het eerste, het beginsel, de wortel der echte wijsheid. Alles wat de vader gedaan heeft: zijn spreken, zijn voorbeeld, zijn bestraffen, zijn gebed, om

zijn jongen die echte wijsheid te leeren, wordt hier samengevat in dat ééne woord: de tucht des vaders.

Maar evengoed heeft de moeder aan haar kind gearbeitet: als ze dat kind boeide door haar vertelling, met hem zong, of bad; waarschuwend haar vinger omhoog hield, als het kwaad deed; of het goedkeurend toeknikte, als het gehoorzaam was; als zij het zijn versje of vragen overhoorde en het de moeilijkheden trachtte uit te leggen; als zij bezig was in zijn opstandigheid het tot zwijgen te brengen; of het in zijn verdriet te troosten en zoo in al de levensomstandigheden, van dat het een klein kind was tot het bijna volwassen was, het den rechten weg, welke is naar het Woord des Heeren, heeft gewezen; dat alles wordt hier samengevat in dat ééne: de leer der moeder.

En gelukkig, gezegend is de vader, die dat doen kan; die niet van noode heeft tegen zijn zoon een lange, ernstige zedepreek af te steken, nu deze gereed staat het ouderlijk huis voorgoed te verlaten; bang, dat hij op dat oogenblik nog iets vergeten zal, dat zijn zoon toch zoo heel erg noodig had te weten; bang misschien, omdat hij hem voor dingen moet waarschuwen, waaraan de vader zichzelf schuldig weet; gelukkig de vader, die er zeker van is, dat zijn vrouw, de moeder zijner kinderen, aan dezen hetzelfde spoor gegeven heeft en hun in hetzelfde spoor is voorgedaan, als hetwelk hij naar het Woord van God kent als het ééne rechte; die er zich geen oogenblik bezorgd over heeft neeven te maken, of zijn vrouw hem, zij het ook in het verborgen, bij de opvoeding der kinderen tegenwerkte; die volkomen gerust zijn kinderen aan de zorgen der moeder overliet, als hij niet thuis kan zijn; en daarom, zonder daarna curieuselijk een onderzoek in te stellen, gerust kan zeggen: „Verlaat de leer uwer moeder niet!"

Hoe gerust kunnen zoo'n vader en zoo'n moeder hun volwassen kind laten gaan, niet bouwend op eigen werk, maar zich verlatend op de beloften des Heeren: hun arbeid aan het kind verriicht in den Heere, zal niet ijdel zijn; hoe kunnen zij, met vrijmoedigheid, voor hun kind blijven bidden en pleiten.

Maar ook omgekeerd, hoe diep-schuldig staat de vader, die niet met een eerlijk hart zeggen kan: „Mijn zoon, hoor de tucht uws vaders!", omdat hij verzuimd heeft die ware tucht aan zijn kind te oefenen en nu hem in een schip zonder roer zeewaarts ziet gaan; hoe zal ook een vader in zoo'n gewichtig oogenblik diep gevoelen de zonde zijner jeugd, toen hij tegen alle waarschuwingen in zich tot vrouw nam één van de dochteren dezer wereld; en nu niet zeggen kan: „verlaat de leer uwer moeder niet", maar feitelijk zou moeten zeggen: „Mijn zoon, verlaat de leer uwer moeder!"

En eindelijk: hoe rijk is die zoon, die dochter, die, laat het zijn zonder eenig kapitaal, zoo het leven in mogen gaan, met als laatste afscheidsgroet: „Mijn kind, hoor de tucht uws vaders en verlaat de leer uwer moeder niet!"

HUISMAN.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Willen wij de teekenen van onzen tijd verstaan, dan moeten wij de historie kennen. Niet een wijsbegeerte der historie, waarin zij ten behoeve van het ongelooft op de eene of andere wijze verworpen wordt, maar de geschiedenis met haar werkelijke feiten zelve, en die kunnen wij alleen verstaan, als wij weten, wie de mensch is, zooals hij werd door den zondeval, want de tijden mogen veranderen en de eene eeuw in veel verschillen van de andere, de mensch, die, naar Gods raad, de historie maakt, blijft dezelfde. En daarom is de geschiedenis der menschheid alleen te verstaan, als wij haar plaatsen in het volle licht der Schrift.

Daarom ben ik zoo blij, dat prof. Holwerda thans in onze „Reformatie" zijn studie geeft over „De Kerk in het eindgericht" en op het gebeuren in onzen tijd het licht doet vallen van het boek der Openbaring van Johannes.

Als in de Openbaring gesproken wordt van het beest, uit de zee opkomend, wordt steeds gedoeld op de wereldmacht, het wereldrijk. In hoofdstuk 13 wordt gezegd, dat een der hoofden tot den dood toe wordt gewond, maar tot groote verwondering der aarde geneest die wond.

Het Romeinsche wereldrijk is ten-ondergegaan en daar komen dan een groot aantal zelfstandige staten. Maar wij zien het thans voor ons: na de verschillende mislukkingen om zulke wereldmacht, steeds na geweldige revoluties, weer op te richten, drijft nu alles in het leven naar het wereldrijk van den antichrist. Het laatste.

Het is nu merkwaardig, dat al langzamerhand al de trekken van het heidensche wereldrijk terug keeren. Het is wel reeds een kwart eeuw geleden, dat Chesterton er op wees, hoe het stadion ter wille van de sport de heidensche arena van het wereldrijk weer vertegenwoordigt. Van die arena zijn de ruïnes nog aanwezig. Het moderne stadion lijkt er precies op. En de verafgoding van de lichaamskracht is er ook ten volle weer.

Om brood en spelen roept weer de massa en het wereldrijk wil daaraan voldoen.

Voor het theater van het oude wereldrijk is er thans

de bioscoop met haar geweldige verleiding, evenals toen, ook voor de jeugd der kerk.

De Revolutie van 1789 eindigde in de poging van Napoleon om het wereldrijk weer op te richten.

De revoluties in onze eeuw loopen op gelijke pogingen uit en thans zijn er slechts twee wereldmachten meer, die dreigend tegenover elkander staan.

De man, die het wereldrijk beheerscht, liet zich in den ouden dag als een god aanbidden. Hij eischt of hem wordt opgedrongen goddelijke eer.

Precies hetzelfde lezen wij van Napoleon, die zei: den keizer te eeren is God te dienen.

Ook Hitler werd goddelijke eer toegebracht.

En in zeer sterke mate is dit, naar ons bericht wordt, het geval met den Russischen dictator Stalin.

Men ziet het ook in de vereering, die den revolutionairen machthebber na zijn dood wordt toegebracht.

Met het lijk van een Dimitroff doet men hetzelfde als met dat van Lenin. Het wordt gebalsemd, geplaatst in een geweldig mausoleum, en jaarlijks trekken de scharen er langs heen met afgodisch vertoon.

Ook Rome's eerste keizer Augustus, die als een god werd vereerd en als verlosser geprezen, kreeg zulk een prachtig eeregraf. Men zegt, dat er thans een bioscoop boven op is geplaatst.

Het gaat in het politieke leven in het revolutionaire rijk, dat wereldrijk wil worden, ook weer net als in het paganistisch imperium.

Dicht bij den troon van den tyran was geen mensch zijn leven zeker. Een net van intrige omringde den wereldtroon en er was een gedurige strijd tusschen de begeerten naar den glans der wereldmacht.

Daarom kan gezegd, dat de revolutie haar eigen kinderen verslindt.

Wij hoorden nu weer van het proces van een Bulgarschen minister, eens hoog verheven, nu opgehangen. Processen, die als twee druppelen waters gelijken op die, waarin Stalin zijn mededingers om hals bracht.

In de Fransche revolutie was het niet anders.

Saint Beuve geeft er van een treffende teekening in het lot dat den journalist dier revolutie, Camille Desmoulin, trof.

Deze werd door Robespierre naar de guillotine gesleept, omdat hij in zijn „Vieux Cordelier" op eenige matiging in de terreur had aangedrongen.

Desmoulin stierf op het schavot den vijftien April 1794.

Zijn jonge vrouw, dus Saint Beuve, volgde hem acht dagen daarna, ook omgebracht.

Camille huwde 29 December 1790 met deze jonge Lucilla, die hij liefhad. Van de zestig personen, députés, journalisten, die het huwelijkscontract ondertekenden, waren er, toen Camille zijn „Vieux Cordelier" schreef, slechts twee vrienden meer over: Danton en Robespierre. Drie jaar later dus.

Zij waren gevlucht om hun leven te redden, of omgebracht op de guillotine.

Er waren bij het huwelijk vijf getuigen: Petion, Brissot, Sillery, Mercier en Robespierre.

Deze vijf getuigen zaten des avonds met het jonge paar aan een intiem diner.

Van die vijf brulloftsgasten ontkwam er maar één, Mercier, den gewelddadigen dood. De bruidegom en de bruid werden onthoofd. Even later volgde de vijfde: Robespierre.

Saint Beuve besluit zijn verhaal met deze woorden: de hyena was de schnapskool binnengedrongen en had, naar het instinct van zijn natuur, allen gesmoord.

Het beeld is niet geheel passend. Beter ware het als hij had geschreven: de wolven hadden elkander verscheurd.

Als men zich nu de namen in herinnering terugroept van de mannen der revolutie in Rusland in 1917, dan blijkt ons, dat er slechts één meer van over is: nl. Stalin.

En zoo gaat het steeds door achter het ijzeren gordijn.

Wat de mannen der naar het wereldrijk strevende revolutie vooral in gedurigen angst moet zetten — en die angst leidt tot de gruwelijkste wreedheid — is inzonderheid de z.g.n. zuivering, die telkens weer plaats heeft.

Montesquieu heeft zeker geen gelijk, als hij zegt, dat van den drieërlei staatsvorm, dien hij dan noemt, de kracht der democratie is de deugd en van de monarchie de eer. Maar wel, als hij zegt: en van de tyrannie de vrees.

De heerscher in het wereldrijk kan zonder die geweldige vrees, die hij wekt, niet leven. Vandaar dan ook dat vertoon van slavernij en wilde vereering, die men hem om strijd toebrengt. Allen beven bij het fronsen van zijn voorhoofd.

En om deze vrees gaande te houden heeft hij de telkens terugkerende zuivering nodig.

Maar zoo ging het precies in het oude wereldrijk, in Rome.

Daarvan vertelt ons Fustel de Coulanges in zijn bekende werk: „La cité antique".

De religie van het wereldrijk is inzonderheid de aanbidding van den staat en in dien staat van den heerscher.

Het nationaal socialisme nam al de trekken van een religie aan. Ook het communisme wil een religie zijn. Wie in het rijk der revolutie eenige veiligheid wil kennen moet den staat met zijn tyran aanbidden.

Zoo was het ook in het Romeinsche wereldrijk.